

Enkele aspecten van her 16de-eeuwse Brugs van Willem Weydts¹

door

DR. R. WILLEMYNS

Enkele jaren geleden excerpeerde ik een boekje van E. Varenbergh, getiteld *Chronique Flamande* en bevattende het relaas van hetgeen te Brugge was gebeurd ten tijde van de protestantse overheersing 1578-1584. De auteur van deze kroniek is een Brugse kleermaker, Willem Weydts en het stuk is zeer levensecht, niet saai en dor zoals vele kronieken uit die tijd; het werk valt daarenboven op door de taal waarvan Varenbergh verklaart: „... comme il écrit de la même façon qu'il parle et qu'il parle le dialecte brugeois, on est obligé, en le lisant, de se familiariser un peu avec sa manière avant de le bien comprendre. Il ne faut pas non plus aller chercher dans la grammaire les règles de l'orthographe dont il fait usage: elle est fort irrégulière, suit la prononciation des mots, les élisions et autres licences extra grammaticales, usitées chez le peuple”². Dat klopt met de werkelijkheid: de gebruikte taal is inderdaad nogal verrassend, net als de spelling overigens en daarom wou ik vergelijken met het origineel en bovendien ook dat gedeelte van het handschrift terugvinden dat Varenbergh niet had gepubliceerd. Uit een aantekening van de uitgever bleek dat het manuskript zich honderd jaar geleden te Melle bevond in een of ander klooster. Daar heb ik het dan ook teruggevonden in het College van de Paters Jozefieten, langs de Brusselse Steenweg te Melle, waar mijn vraag overigens verrassing verwekte daar niemand er weet van had dat daar ook maar enig handschrift uit de 16de eeuw aanwezig was. Deze ontdekking, of liever herontdekking was de aanleiding tot een aantal publikaties: enkele gedichten en kleiner werk heb ik gepubliceerd in de *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*³ en een groot prozastuk, het verslag van een reis doorheen Spanje in de *Handelingen van de Konink-*

1. Uitgewerkte tekst van een lezing gehouden op 14 maart 1971 in de afdeling „Taalkunde” van de Zuidnederlandse.

2. „Guillaume Weydts: *Chronique flamande 1571-1584*”, Gent, Brugge, Den Haag, 1869, p. xi-xii.

3. „Een teruggevonden handschrift van de 16de-eeuwse Brugse kroniekschrijver en ‘poëet’ Willem Weydts”, Med VA, 1969, p. 1-41.

lijke Commissie voor Geschiedenis⁴. Bijzonderheden over Weydts heb ik ook meegedeeld in mijn dissertatie over het laatmiddelenbrugs⁵ en in mijn artikel *Kultuurinvloed*⁶. Ik heb aan hem ook een biobibliografische notitie gewijd die verschenen is in het vierde deel van het *Nationaal Biografisch Woordenboek*⁷. Het is dus zo dat ik alle aspecten die aan het „geval Weydts” vastzitten reeds heb behandeld met uitzondering dan van de taalkundige kenmerken, die totnogtoe slechts fragmentarisch aan bod kwamen en waarover ik het hier wil hebben.

Men kan zich de vraag stellen of het nog nodig is uit te weiden over de taal van een 16de-eeuwse Brugse auteur, daar ik toch een hele dissertatie over het 16de-eeuwse Brugs heb volgeschreven. Ik geloof dat aldus te kunnen rechtvaardigen: het vroeger gepubliceerde deel van Weydts' geschriften bevat een aantal merkwaardigheden die slechts volop tot hun recht komen wanneer men het hele manuscript leest, zodat bepaalde zaken die men, met alleen Varenberghs publikatie voor ogen, als toevalligheden of verschrijvingen zou kunnen afdoen, in een heel ander licht komen te staan. Het zijn bovendien dingen die in mijn dissertatie haast niet aan bod komen omdat ze bij andere 16de-eeuwse skribenten niet of nauwelijks te vinden zijn. Men mag immers niet vergeten dat Weydts een van die weinige Middeleeuwse auteurs is geweest die zonder schaaferk hun eigen dialekt schreven. Hij is één van die witte raven waar elke filoloog verlangend naar uitkijkt, omdat men niet zo vaak de kans krijgt een taal te lezen die bijna neergeschreven werd zoals zij werd gesproken.

Samenvattend, ik wil enkele feiten bespreken die ik bij anderen niet heb gevonden en dat alhoewel ik een niet onaardig aantal Brugse teksten uit die periode heb gelezen en geëxcerpeerd.

1. DE EPENTHETISCHE „R”

Het invoegen van een „r” tussen een klinker en een volgende „s”, is een voor Weydts typische spelling. We hebben vroeger reeds omstandig uitgelegd dat wij de overtuiging zijn toegedaan dat het hier een hyperkorrekte spelling betreft⁸. Kort samengevat komt onze redenering hierop neer: in de positie tussen klinker en

4. „*De Spanjereis (1564-1571) uit het 16de-eeuwse Weydts-hs.*”, Hand. Kon. Comm. Gesch., 1970, p. 49-141.

5. „*Bijdrage tot de studie van de klankleer van het Brugs op het einde van de Middeleeuwen*”, in „*Werken uitgegeven door de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, Vlaamse Afdeling*”, deel 12, Tongeren, 1971.

6. Med VA, 1968, p. 336-351.

7. N.W.B., deel IV, Gent, 1971, p. 951-954.

8. Willemyns, *Bijdrage...*, p. 287-291.

„s” wordt in het Westvlaams de „r” niet uitgesproken, b.v. /bø:zə/ (= beurs), /kæ:sə/ (= kaars), /væ:zə/ (= vaars), /bɔ:s/ (= baars) enz... Daar Weydts blijkbaar wist dat hier ergens een „r” hoorde te staan, schreef hij die ook waar die spelling etymologisch niet verantwoord was; dit verklaart dan b.v. spellingen als „merstere” (= meester), „nuerse” (= neus) en dgl. meer. We geven hier een lijst van de woorden met epenthetische, hyperkorrekte „r” die we aantreffen in de „Spanjereis”:

- na /aɪ/ : *baers* (baas) : xxij v^o
haerste (haast) : i v^o, xxxij r^o
ghehaerst (gehaast) : 41 r°
naerst (naast) : viij r^o
verbaerst (verbaasd) : 53 v°
- na /a/ : *ghenaers* (genas) : xxij v^o
- na /eɪ/ : *bersten* (beesten) : viiij r^o, xiiij r^o (2×), xxxiiij v^o
gheverst (geweest) : xxiiij v^o, xxxiiij v^o, 54 r°
gheveerst (id.) : xxviiiij v^o
merst (meest) : iiij v^o, xxv r^o, 47 v°, 51 r°
mers (id.) : xxiiiij v^o
merstere (meester) : iiij r^o, viij r^o, xx r^o (2×), xxviiiij v^o, 47 v°, 53 v°, 54 r°, 54 v° (2×)
temperst (tempeest) : 50 r°, 54 r°
- na /ɛ/ : *mers* (mes) : 54 v°
- na /u:/ : (*h*)*oerst* (oogst) : vj v^o, xx r^o
- na /ø:/ : *ammeruers* (amouereus) : 54 r°
 Enkele voorbeelden van het omgekeerde (synkope) :
- na /ɔ/ : *vostelde* (worstelde) : xviiij v^o
- na /ø:/ : *buesse* (beurs) : xiiij r^o

In onze dissertatie hebben we soortgelijke excerpten uit Weydts' kroniek opgegeven alsook enkele vormen uit werken van andere laatmiddebrugse auteurs.

Ook bij Hoebeke treffen we enkele vormen met epenthetische „r” aan, b.v. *verste* (= veste), *mersten* (= mesten), *hersschen* (= essen), *caers* (kaas), *dorzzyne* (dozijn) enz.⁹ Ook hij heeft het in dit verband over een hyperkorrekte spelling en hij wijst insgelijks op het tegenovergestelde fenomeen, nl. synkope van „s” en „s + kons.” in b.v. *baes* (baars), *eeste* (eerste), *meesch* (meers), enz...¹⁰

Dit geval is dus wel duidelijk en het fenomeen blijft niet helemaal tot Weydts beperkt. We hebben er toch even op willen

9. M. Hoebeke, *De Middelnederlandse oorkondentaal te Oudenaarde*, Gent (uitg. KVA), 1968, p. 519.

10. Ibid.

wijzen omwille van het grote verschil in frekwentie. Wat Brugge betreft, we vinden in Weydts' werken veel meer dergelijke gevallen dan in alle andere onderzochte bronnen samen.

In twee (Oostvlaamse) 16de-eeuwse reisverhalen die net door Prof. Dr. S. de Vriendt werden gepubliceerd¹¹, lezen we eveneens vormen met epenthetische „r” en daar de uitgever zijn teksten met behulp van een elektronische rekenmachine heeft onderzocht, kan hij (op p. 53) de volledige lijst van die woorden meedelen. Hij vermoedt dat de „r” werd geschreven om een /ə/-achtige naslag aan te duiden en noteert verder (p. 54): „Daarnaast kan ook het feit dat woorden, die wel gewoonlijk met een -r- geschreven worden, eveneens met een dergelijke naslag i.p.v. de r uitgesproken werden, een rol gespeeld hebben. De r zou dan in de hier besproken woorden als hyperkorrekt moeten beschouwd worden.”

2. DE PARAGOGISCHE EN APOKOPISCHE „T”

Het onetymologisch weglaten of toevoegen van een „t”, bijna steeds na /p/ en /x/ is een eigenaardigheid die bijna uitsluitend bij Weydts voorkomt¹². We geven de lijst :

I. Paragogische „t”.

a. Substantieven :

- een *bercht* (berg) : xxvij v^o, 48 r°
- busschopt* (bisschop) : viiiij v^o, xj r^o
- dorpt* (dorp) : 48 v°, 49 r°, 50 r°, 50 v°
- in den hoept* (hoop) : xvj r^o
- scaept* (schaap) : xxiiij r^o
- sc(h)yppt* (schip) : i v^o (2×), xxvj v^o, 51 v°, 52 r° (4×), 53 v°, 55 r°
- vaeterloept* (waterloop) : xxija r^o, 49 v°
- in de loept* (loop) : xiiiiij v^o
- den *wecht* (weg) : xxxiiiiij r^o, 49 r°
- (in Varenberghs uitgave :
- om *vecht* (weg) te trecken : p. 21
- eet gheheele *doerpt* (dorp) : p. 29

11. „Reyse van Bruussele vut Brabant te Constantinopels in Thracyen en Reyse van Weenen in Hoosteryc te Constantinopels in Thracyen, twee reisjournaals uit de jaren 1570-1585”, Gent (uitg. KVA), 1971.

12. In „’t Bouck van al ’t gene datter gheschiedt is binnen Brugghe sichten jaer 1477” (uitg. door C. Carton in „Uitg. v. d. Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen”, 3de serie, nr. 2, Gent 1859) vinden we op p. 151 (Hs. Kon. Bibl. Brussel nr. 13167-69, f° 157 r°) de vorm „beeilct” = bilk.

blutschaept (blijdschap) : p. 39
 met een zeere groete *achterloept* : p. 48
 eenen *hoept* peerden : p. 49
 dat men meer *volckt* zach : p. 56
 een *scypt* : p. 59
 de kerne melck iijj groete de *stoept* : p. 76
 met *vryenscaept* (vriendschap) : p. 92).

b. Werkwoorden :

eet en *bedrocht* (het bedroeg) : 49 v°
 hy *crecht* (hij kreeg) : xvij v°, xxx r°
 den osse *lyept* (liep) : xvij r°
 men *zacht* (zag) : 49 v°, 50 r°
 (in Varenberghs uitgave :
 hy *crecht* : p. 9
 die mensche die *zacht* (zag) : p. 90).

II. Apokopische "t".

1ste pers. : zoe *gheroch* ic (geraakte) : xxvij v°
                   zoe *verscoe* ic (verschoot) : xxvij r°
 3de pers. : hy *stycck* (steekt) : xviii r°
                   die eerst hudt *stycck* (steekt) : xxiiij v°
 part. praet. : *ghemack* (gemaakt) : xxxiiij r°
 (in Varenberghs uitgave : hy *stycck* (steekt) : p. 67).

Men dient er bij het lezen van deze lijsten rekening mee te houden dat al deze woorden ook (of zelfs vaker) „normaal” worden gespeld.

Het is me niet helemaal duidelijk waarom Weydts deze spelling, die ik in andere geschriften niet heb aangetroffen, gebruikt. Van Loey (*Mnl. Spr., Klankleer* § 114), vermeldt apokope en hyperkorrekte toevoeging van -t als regel slechts voor het Limburgs. In „Aant. b” bij deze paragraaf vinden we toch enkele vormen die eventueel dienstig kunnen zijn, nl.

- „heif ghelevert”, „heif sine wet” (Ieper 1325)
- „gemeentuch” en „tamboch” (Brugge 1303)
- .....
- „virtecht” (Zomergem 1277)
- „eneghen copt” (Brugge 1325)
- „te zyns selves bouft” (Aardenburg 1350)
- „dit es tonfancht” (Brugge 1350).

J. Jacobs (*Middelvlaams* § 205) schrijft: „Apocope van -t is niet zeldzaam achter ch, f, s, r; ook midden in samengestelde woorden.” Hij geeft daarvan volgende voorbeelden:

- „- na ch : nach (Brugge 1383/84)
snachts (Brugge 1453)
slich (Brugge 1382/83)
vercoch (Brugge 1380)
ghewroch (Brugge 1336)
- na f : hoofman (Brugge 1382/83)
hoefstoel (Brugge 1381/84)
voorhoef (Hazebroek 1336)
- na s : mes (Hazebroek 1336)
mees (Brugge 1382)
- na r : barmakre (Oudenaarde 1346)
bastaer (Brugge 1379/80)
honder (Brugge 1284)”.

Van paragoge geeft Jacobs slechts één interessant voorbeeld, nl. het in Brugse teksten inderdaad vaak voorkomende „kelct” (= kelk, Brugge 1416).

Wat is daarvan in het huidige Brugs overgebleven? Heel weinig eigenlijk, alleen een vorm als „s nachts’ met synkope van de „t” tussen „ch” en „s” en (misschien) een samenstelling als „hoofman”. Maar dat brengt weinig klaarheid.

Meer vinden we bij M. Hoebeke die op p. 561 opmerkt: „apocope van auslauts-t treedt enkele keren op, vooral na /x/.” Hij voert enkele voorbeelden aan: „ghecoch” (1317/27 en 1370/73), „weech” = weegt (1415), ghebesich (1419), bruloch (1433) en verwroch, vercnoch, vernouch (1437). Verder citeert hij enkele keren „moe” (= moet) en „moese” (= moet ze), iets wat in Brugge nu nog steeds voorkomt. Uit het Kortrijkse is mij een dergelijke apokope vaag bekend b.v. in „gel” (= geld); ik weet echter niet na welke konsonanten en evenmin of dit al dan niet een frekwent verschijnsel is. Hoebeke citeert ook paragogische vormen:

- „- werft, warft (van 1285 tot 1450)
- donkt (= donk, 15de eeuw)
- sact (= zak), Pieter Tact (= tak), stict (= stuk) in ‘TO’¹³
- spetaelt (rond 1317)
- torpt (= het dorp, 1285)

13. Over deze bron schrijft de auteur: „registertje van de ontvanger der tollén te Pamele; van een onbekende hand, maar stellig geschreven door de ontvanger der tollén, iemand die bovendien weinig geletterd was”. Vooral deze laatste opmerking is interessant omdat ze ook op Weydts van toepassing is.

- neffent ("Thans te Oudenaarde /nefist/; 1395 - ca. 1411 herhaaldelijk neffent naast ook neffens'.) Ook in Brugge is /nefast/ nu nog bekend."

In zijn reeds eerder geciteerde uitgave schrijft de Vriendt: „anderzijds is er een opvallend groot aantal woorden waarvan men zou verwachten dat ze op -t uitgaan en waar deze letter weggevallen is: de meeste zijn zwakke voltooiden deelwoorden en vormen van de 3de persoon enkelvoud presens". Hij geeft dan een hele reeks voorbeelden waar hij slechts twee paragogische vormen tegenover stellen kan: *morghent* en *neffent*¹⁴. De taal van deze reisjournaals is Oostvlaams, vermoedelijk zelfs uit het zuidwesten van Oost-Vlaanderen, d.w.z. ongeveer hetzelfde gebied dat door Hoebeke werd behandeld.

Woorden met paragogische „t" worden verder vermeld in I. Teirlincks *Klank- en Vormleer van het Zuid-Oostvlaandersch dialect* (Gent 1924, § 255) en bij E. Blancquaert & C. Tavernier, *Overzicht van Gentse klanken* in L. Lievevrouw-Coopman, *Gents Woordenboek* (Ledeberg 1950, p. 31).

We kunnen ons nu afvragen wat er uit deze aanhalingen is op te maken voor de verklaring van de bij Weydts aangetroffen woorden. In de eerste plaats dat vormen met apokope en paragoge van „t" in Westvlaamse bronnen af en toe sporadisch voorkomen. Enkele vormen bij Hoebeke zijn interessant (b.v. *torpt*) maar toch is het opvallend dat zowel Jacobs als Van Loey en Hoebeke, die een enorme hoeveelheid geschriften hebben geëxcerpeerd, eigenlijk heel weinig voorbeelden hebben aangetroffen, daar waar we er bij Weydts in nog niet eens 200 folio's in verhouding een heleboel konden optekenen. We willen er ten overvloede nog eens op wijzen dat in onze andere laatmiddelebrugse bronnen soortgelijke vormen niet werden aangetroffen.

Voor de verklaring van deze vormen hebben we dus heel weinig houvast. De overeenkomst met de epenthetische „r" in die zin dat bij „t" zowel paragoge als het tegenovergestelde voorkomt, zou het vermoeden kunnen doen rijzen dat we ook hier misschien met een hyperkorrekte spelling te doen hebben. De moeilijkheid is echter dat paragoge plaats vindt na /p/ en /x/, maar apokope vooral na /k/ en dat apokope bovendien veel minder voorkomt. Is het werkelijk hyperkorrekt dan zou men moeten veronderstellen dat na /p/ en /x/ de „t" niet werd uitgesproken, zodat Weydts, afgaande op de uitspraak niet wist waar hij „t" hoorde te schrijven en waar niet. Maar voor die hypothese bestaat geen enkel bewijs. In Varenberghs uitgave vinden we enkele gevallen van „t"-apokope

14. p. 55-56.

in het eerste lid van samenstellingen, b.v. „vachhuus” (= wachthuis, p. 1 en 2), *vesquartyer* (= westkwartier, p. 7), *pachhoeven* (= pachthoeven, p. 20). Gezien de zeer speciale positie in samenstellingen is het zeer de vraag of dit bewijsmateriaal mag heten.

Een nog voorzichtiger hypothese : apokope c.q. paragoge kan in de Middeleeuwen in heel West-Vlaanderen hebben bestaan, getuige vormen als „snachs”, „moese” en dgl. te Brugge. Dit verschijnsel zou dan in de loop der tijden langzamerhand naar het ZO teruggedrongen zijn en ten tijde van Weydts alleen nog door enkelingen zijn gebruikt (iets dergelijks kwam wel vaker voor), daar vormen als „gel” (= geld) enz. in het Kortrijkse zeker frekwenter zijn dan in het noorden. Alhoewel dit eerder speculatie is, verdient het volgende toch vermelding : naar aanleiding van een schriftelijke enquête over een heel ander onderwerp, signaleerde men mij uit Avelgem en Moen (ZO van West-Vlaanderen) de vorm „weugt” voor „weg”, terwijl een korrespondent uit Zuidzande (Zeeuws-Vlaanderen) „wegt” opgaf¹⁵. Zij waren de enigen van ongeveer 220 informanten uit West- en een gedeelte van Zeeuws- en Oost-Vlaanderen die voor „weg” een vorm met paragogische „t” opgaven. Bij navraag in de streek van Avelgem en Zuidzande bleek dat daar geen andere dergelijke gevallen meer bekend zijn.

3. „WORDEN + TE + INFINITIEF” IN DE BETEKENIS „BEGINNEN TE”

Van deze eerder ongewone konstruktie vinden we volgende voorbeelden :

- „desen osse vyerdt zeere de lyeden te kyesen” : xvj r^o
  - „zoe vyerden zy zeere te lachen” (= toen begonnen ze hard te lachen) : xvij v^o
  - „zoe vyerdt ic te pensen” (= toen begon ik na te denken) : xxija r^o
  - „zoe vyerdyck te gaan vedden” : xxvj v^o
  - „zoe vyerdt dat volck te tyeren” : 50 r°
  - „hy vyerdt zeere te veenen” (= hij begon erg te huilen) : 54 r°.
- In Varenberghs uitgave lezen we bovendien :
- „men vyerdt te vercoepene eet vlees op vyghelyedach” : p. 10
  - „ende dat poer vyerdt ock te branden” : p. 59
  - „ende de catten vyerden ock te branden” : p. 59.

15. Deze laatste vorm wordt trouwens ook vermeld in het *Woordenboek der Zeeuwse dialecten* (o.r.v. Dr. Ha. C. M. Ghijsen, Den Haag, z.j., p. 1124) met de toevoeging „de vorm met t-achtervoeging nog Alg.; doch Westdorpe en omg. kent deze vormen niet”.

Deze konstruktie kwam mij hoogst ongewoon voor. In de vele teksten die ik voor mijn dissertatie had gelezen en geëxcerpeerd, had ik nooit iets dergelijks aangetroffen. Prof. V. F. Vanacker was zo vriendelijk mij mee te delen dat ook hij ze in zijn Oostvlaamse bronnen nooit was tegengekomen.

Bij nader onderzoek bleek deze konstruktie echter niet zo ongewoon te zijn als ik aanvankelijk dacht. In het *Mnl. Wb.*¹⁶ lezen we :

„Uit het begrip 'komen tot' vloeide voort dat van 'beginnen te' :
 – Ende wert zeere te scryvene ende te weenene (Kaetspel 65)
 – Numbermeer ward jonc vrouwe mans te minnen so ghetrouwe, dat haer lief iets mach verstaen (Torec 2558)
 enz...” (het is opmerkelijk dat we van het ww. worden steeds een praeteritumvorm vinden).

Verdam verwijst verder o.m. naar De Bo waar we, s.v. „worden” inderdaad lezen dat het „veel met den infinitief gebruikt wordt voor beginnen”¹⁷. Het was mij totaal onbekend dat die konstruktie ook nu nog in het Westvlaams bestaat, althans in De Bo's tijd nog bestond. Een zegsman verklaarde mij later dat hij vroeger (d.w.z. vóór ong. 50 jaar) in zijn Zuid-Westvlaamse geboortestreek die konstruktie nog had gehoord. Het materiaal ontbreekt echter om na te gaan in hoeverre „worden” ook nu nog in bepaalde dialecten in de betekenis „beginnen te” gangbaar is.

De konstruktie „worden + infinitief”, dus zonder „te” blijft gewoner te zijn, cfr. Stoett (*Mnl. Syntaxis*, § 258) en Van Helten (Ts. X, p. 233) waar ook Mhd. voorbeelden worden geciteerd.

Weydts gebruikt hier dus eens te meer een konstruktie die wellicht in zijn tijd niet zo ongewoon was onder het volk, maar die nauwelijks tot ons is doorgedrongen omdat andere skribenten ze blijkbaar hebben gemeden.

4. KONSTRUKTIE ZONDER INVERSIE NA BIJW. BEP. OF BIJW. BIJZIN

Om duidelijk te maken waar we het over hebben, willen we beginnen met te verwijzen naar een bijdrage van Prof. Dr. V. F. Vanacker, *Syntaktische Daten aus Französisch-Flämischen Tonbandaufnahmen*¹⁸ die handelt over de zinsschikking in zinnnetjes met vooropstelling van een bijwoordelijke bepaling. In die gevallen

16. s.v. *werden*, deel IX, p. 2175.

17. p. 1215.

18. „*Verhandlungen des 2. Internationalen Dialektologenkongresses*, Marburg 5-10 September 1965” in „Beiheft 4 (1968) des Zeitschrifts für Mundartforschung”, deel II, p. 844-855.

kent men in het Nederlands (en in het Westvlaamse dialect) normaal inversie, b.v. „*op dat schip kregen ze beschimmeld brood*”. Vanacker onderzocht zes dergelijke zinnen die in de *Reeks Nederlandse dialectatlassen* voorkomen en breidde het onderzoek uit door een aantal bandjes te beluisteren met vrije gesprekken. Hij kwam tot de konklusie dat de inversieeloze konstruktie, dus „*op dat schip ze kregen beschimmeld brood*”, niet alleen in heel wat Frans-Vlaamse maar ook in enkele Westvlaamse dorpen dicht bij de Franse grens wordt gehoord. Vroeger vermoedde men dat dergelijke inversieeloze konstrukties in Frans-Vlaanderen onder de invloed van het Frans waren ontstaan (de opnemer, Prof. Pée, had in Frans-Vlaanderen immers de zinnen in het Frans voorgezegd, zodat zijn informanten in het Vlaams dienden te vertalen en zich misschien door de Franse konstruktie lieten beïnvloeden). Na de studie van Vanacker blijkt dit helemaal niet meer vast te staan. Indien nu deze konstruktie in een aantal Middelnederlandse bronnen kon worden aangetoond, dan zou dat zeker de hypothese van „autochtone” ontwikkeling kracht bijzetten. Ik geloof bij Weydts alvast enkele bouwsteentjes voor zo een studie te hebben gevonden :

- na bijwoordelijke bepaling vinden we vier inversieeloze zinnen :
  - „gaende naer de kercke *ghy gaet* over een open plaetse” : v v°
  - „tende van de myle *ghy hebt* daer een ander staedt” : xxija r°
  - „noch op dese eerste twee mylen *eet es ghebuerdt* op eenen tijt” : xxiiij r°
  - „vy zullen vertrecken ende anders *vy blyven* noch hyer” : 49 r°
- daarnaast vinden we nog drie soortgelijke zinnen die echter niet door een bijw. bepaling maar door een bijw. bijzin worden ingeleid :
  - „als *ghy byder poerte comt ghy zyet* daer een sprynghende fonteynhe” : xxiiij r°
  - „als *zy in eet land gheraecken zy roeven* eet goed van de lyeden” : xxiiij r°
  - „als *vy in dye haven vaeren vy vaeren* zeere verblydt” : 51 v°¹⁹.

Uit Vanackers studie blijkt dat er een onderscheid dient te worden gemaakt tussen vooropstelling van een bijwoordelijke bepaling en een bijwoordelijke bijzin. In dit laatste geval is het aantal Westvlaamse gemeenten waar geen inversie optreedt veel groter.

Deze vindplaatsen lijken in elk geval wel een stevige steun voor de stelling dat het ontbreken van inversie niet noodzakelijk door

19. In deze laatste twee gevallen is er echter een pauze mogelijk tussen de bijzin en de hoofdzin, waardoor inversie makkelijker kan wegvallen.

invloed van het Frans dient te worden verklaard. Het is best mogelijk dat wij hier voor een autochtone konstruktie staan : alleen Frans-Vlaanderen en enkele Westvlaamse gemeenten zouden dan een vroeger algemeen-Vlaamse syntaktische eigenaardigheid hebben bewaard.

Wat dan meer bepaald Weydts betreft, dit bewijst nogmaals hoe dicht de taal van die man de volkstaal benadert en hoe hij probleemloos konstrukties gebruikt die andere skribenten door „kultuurinvloed” in de pen bleven steken.

BESLUIT

Het is niet zo makkelijk uit deze feiten konklusies te trekken. Eén konklusie ligt natuurlijk voor de hand : Weydts' taal staat veel dichtter bij de gesproken volkstaal dan de taal van alle andere skribenten uit die tijd ; dat komt omdat hij blijkbaar niet de minste opleiding heeft genoten, zijn taal dus niet „verzorgt” en noodgedwongen schrijft zoals hij spreekt. Zijn spelling is ongelooflijk gedifferentieerd, slaat alle records en dat in een tijd waarin men het met de uniformiteit heus niet zo nauw nam. Stukken zoals die van Weydts zijn dus voor de linguïst bijzonder waardevol.

Die konklusie ligt zoals gezegd voor de hand maar het moeilijke moet nog komen : mag men uit het feit dat alleen mensen als Weydts de gesproken volkstaal dicht benaderen besluiten dat alle andere skribenten, en die vormen de grote meerderheid, ongeveer waardeloos zijn ? Wie zich op dit standpunt stelt, neemt een beslissing die bijzonder verre gaande implikatie heeft : nl. dat wij zogoed als alle studies over Middelnederlandse dialekten naar de rommelzolder mogen verwijzen.

Nu is dit uiteraard een standpunt dat ik niet zo maar kan bijtreden. Men dient immers de volgende vragen te overwegen : wat verwacht men van de taalkundige behandeling van een Middelnederlands dialect en waar moet een dergelijke studie toe dienen ? Ik wil proberen op die twee vragen een, zij het dan summier, antwoord te geven :

– Wie de geschiedenis van een taal wil schetsen moet uiteraard de beschikking hebben over een aantal studies van chronologisch op elkaar volgende taallagen. Dat men vroegere taaltoestanden niet op dezelfde manier kan beschrijven, laat staan verklaren, als de huidige moet men op de koop toe nemen. Het voornaamste is dat men een overzicht krijgt van, laten we zeggen, de klankleer, de morfologie, de syntaxis en noem maar op van het onderzochte dialect, al naar gelang van het aspekt dat men behandelen wil. Dit gezegd zijnde wil ik herhalen wat ik reeds vroeger schreef :

leest men heel verschillende dokumenten zoals oorkonden, cijnsboeken, rekeningen, literaire en historiografische teksten, dan heeft men beslist een overzicht van een bepaalde taaltoestand op een bepaalde plaats omdat precies die veelvuldige combinaties het gevaar dat men vreemde invloed met autochtone ontwikkelingen zou verwarren, tot een minimum herleiden. Dit betekent dat het althans mogelijk is een behoorlijk gefundeerd overzicht te geven van de geschreven taal in de onderzochte periode.

– Aan de vraag in hoevere dit beeld van de geschreven taal overeenstemt met de gesproken taal uit dezelfde tijd zitten verschillende aspecten vast. Men zou er natuurlijk verkeerd aan doen die twee beelden over dezelfde kam te scheren : ook nu nog bestaat er een niet onaanzienlijk verschil tussen beide en wie zou stellen dat dit verschil in de loop der eeuwen niet is verminderd maar eerder is toegenomen – en zelf ben ik wel die mening toegedaan – heeft toch nog altijd het fenomeen Weydts om voor overhaaste konklusies terug te schrikken. Maar ook in de andere richting mag men niet overdrijven : in mijn artikel „*kultuurinvloed*”²⁰ heb ik reeds gewezen op het feit dat dit fenomeen in het 16de-eeuwse Brugse niet te hoog mag worden aangeslagen en dat er zelfs een tegenbeweging kan worden aangetoond, d.w.z. dat men tegen elke beïnvloeding in, zelfs poogde regionale partikulariteiten tot uiting te brengen. Iets dergelijks geldt m.i. ook voor het verschil volkstaal - geschreven taal : wij hebben inderdaad bij Weydts een aantal kenmerken gevonden die uit het werk van andere skribenten onmogelijk konden worden afgeleid, maar wanneer men dat statistisch zou onderzoeken, dan ben ik ervan overtuigd dat die verschillen in het niet verzinken bij de overeenkomsten. Toegegeven, zijn spelling is wel een beetje vreemd, maar voor de rest verschilt zijn taal toch niet zo verschrikkelijk veel van die van zijn tijdgenoten. Veel kenmerken van Weydts' taal kan men met een beetje zin voor combinatie en deductie ook wel in andere geschriften terugvinden.

Samenvattend : beschouwt men het onderzoek van Middelnederlandse geschriften niet als een doel op zichzelf maar als het smeden van een schakel van een geheel, als een deel van een systeem, dan is er voorshands geen reden om de resultaten van een dergelijke monografie met meer dan de gebruikelijke dosis skepsis te bekijken. Het onderzoek van Middelnederlandse teksten, ook minder volkse dan van Weydts, blijft dan niet alleen een bijzonder boeiende, maar ook zeer nuttige bezigheid.

Brugge.

20. Cfr. noot 6.